

Regeringens skrivelse

1982/83: 80

med redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia;

beslutad den 16 december 1982.

Regeringen överlämnar till riksdagen enligt bifogade utdrag av regeringsprotokoll en redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

LENNART BODSTRÖM

HANDELSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-12-16

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Petersson, Andersson, Rainer, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg

Föredragande: statsrådet Bodström

Skrivelse till riksdagen med redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia.

Lagen (1979: 487) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia trädde i kraft den 1 juli 1979 (prop. 1978/79: 196, UU 1978/79: 33, rskr 1978/79: 360). Genom lagen begränsas den svenska näringsverksamheten i Sydafrika och Namibia i syfte bl. a. att såsom ett exempel för andra länder att med fredliga medel öka det internationella trycket gentemot apartheidregimen i Sydafrika. Landets rasdiskrimineringspolitik är för den icke vita befolkningmajoriteten djupt kränkande och landet är det enda där rasismen är fastslagen i grundlagen. Vidare utgör detta system ett hot mot internationell fred och säkerhet, ett hot som under senare tid ökat.

Svensk juridisk person som själv eller genom utländskt dotterbolag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia är enligt 3 § lagen skyldig att årligen till regeringen eller till myndighet som regeringen bestämmer redovisa hur verksamheten utvecklas i dessa länder. Redovisningen skall avse produktion, omsättning, antal anställda, företagna investeringar och andra sådana förhållanden som har betydelse för kontroll av efterlevnaden av lagen.

Regeringen har i förordningen (1979: 488) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia meddelat närmare föreskrifter angående sådan redovisning. Redovisningen skall ges in till kommerskollegium senast sex månader efter räkenskapsårets slut. Kommerskollegium skall varje år före den 15 oktober till chefen för handelsdepartementet lämna en redogörelse för de redovisningar som har avgetts. Kommerskollegium har nu lämnat en redogörelse avseende år 1981.

I förarbetena till lagen uttalades bl. a. (prop. 1978/79: 196, s. 42) att det är lämpligt att regeringen årligen låter publicera uppgifter som ger en tillförlitlig bild av utvecklingen av de svenska företagen i Sydafrika och Namibia i väsentliga hänseenden. I anledning därav har en redogörelse för de berörda företagens verksamhet i Sydafrika och Namibia utarbetats inom han-

delsdepartementet. Med hänsyn till de synpunkter som anfördes av riksdagen beträffande den förra skrivelsen har målsättningen nu varit att snabbare söka tillställa riksdagen årets skrivelse. Redogörelsen, som till stor del bygger på de uppgifter som kommerskollegium har lämnat, bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Lagstiftningen syftar till att genom investeringskontroll hindra en svensk nyetablering av företag i Sydafrika och Namibia eller en expansion av där redan etablerade svenska företag.

Av redogörelsen framgår att under år 1981 vissa förändringar har skett i fråga om den svenska näringsverksamhetens omfattning och utveckling i Sydafrika.

Totalt ökade omsättningen hos de rörelsedrivande dotterbolagen under år 1981 med 15%, men med hänsyn till den lokala inflationen på 13,9% kan omsättningen sägas ha legat på i stort sett samma nivå som år 1980. Det sammanlagda resultatet före skatt jämfört med år 1980 innebar en betydande minskning. Ett par av företagen redovisade förlust. Denna utveckling torde delvis ha sin grund i en avmattning i den sydafrikanska ekonomin under år 1981, vilket i sin tur beror på bl. a. sjunkande världsmarknadspri- ser på guld.

Skyldigheten att lämna redovisning till kommerskollegium gäller moderföretaget i en svenskstyrd koncern med egen rörelse eller dotterbolag i Sydafrika eller Namibia. Det koncernbegrepp som lagstiftningen därvid utgår från bygger på motsvarande begrepp i aktiebolagslagen (1975: 1385). Det utmärkande för en koncern enligt denna är bl. a. att ett bestämmande inflytande kan utövas från ett företag, moderföretaget, över ett annat, dotterföretaget.

För år 1981 har följande företag lämnat redogörelser som omfattas av lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia.

FÖRETAG	VERKSAMHETSÅRET
1. Alfa Laval AB	1981
2. Alvenius AB	1981
3. Atlas Copco AB	1981
4. AB Bahco	1981
5. Esselte AB	1980-04-01/1981-03-31
6. Fagersta AB	1981
7. A. Johnson & Co HAB	1981
8. Sandvik AB	1981
9. SAS	1980-10-01/1981-09-30
10. Aktiebolaget SKF	1981
11. Skega AB	1981
12. Rederiaktiebolaget Trans- atlantic	1981

Företagen har beskrivit hur verksamheten i resp. sydafrikanska och namibiska företag har utvecklats under det senaste räkenskapsåret som avser ovannämnda period, således i flertalet fall för år 1981.

Lagen innebär ett generellt förbud för svenska företag att investera i Sydafrika och Namibia, men möjligheten finns att enligt 4 § bevilja undantag från investeringsförbudet. Medgivande får avse viss investering eller investeringar i visst företag under ett år. Av förarbetena till lagen framgår bl. a. (prop. 1978/79: 196, s. 38) att man i princip bör godta att företagen får fortsätta att investera i sådan utsträckning som är absolut nödvändig för att de efter hand skall kunna ersätta försliten utrustning. Undantaget får inte göra det möjligt för sökanden att utvidga sin verksamhet i Sydafrika eller Namibia.

Regeringen har under redovisningsperioden behandlat sex dispensärenden från följande företag: Transatlantic, Fagersta (2), SKF (2) och Sandvik, se *bilaga 2*.

I två fall, Alfa Laval AB och SAS, har anskaffningar gjorts som enligt svensk god redovisningssed kunnat omkostnadsföras som korttidsinventarier eller inventarier av mindre värde och alltså inte omfattas av lagens bestämmelser. För Alfa Lavals del var det fråga om verktyg och kontorsutrustning. Vad gäller SAS utgjordes anskaffningarna av vissa inventarier till och ommålningsarbeten i en biljetthall.

Rederiaktiebolaget Transatlantics dotterbolag har gjort vissa anskaffningar, såsom köp av skrivmaskiner, kontorsutrustning och möbler m. m. Anskaffningarna kan delvis omkostnadsföras. Alvenius AB:s dotterbolag har förvärvat en villafastighet år 1981, vilken emellertid såldes år 1982. Härutöver har dotterbolaget anskaffat vissa tillgångar, vilka emellertid uppges ha kunnat omkostnadsföras enligt svensk god redovisningssed.

A. Johnson & Co HAB avvecklade under år 1981 delar av sin verksamhet i Sydafrika genom att ett dotterbolag såldes till ett lokalt bolag. En agenturrörelse med dithörande kontorsinventarier behölls dock, liksom den villafastighet dotterbolaget ägde. Agenturdelen och villan överfördes vid försäljningen till ett vilande dotterbolag (Avesta (Pty) Ltd). En del av den erhållna köpeskillingen tillfördes bolaget såsom rörelsekapital. Detta förfarande torde inte stå i överensstämmelse med sydafrikalagens bestämmelser. Eftersom transaktionen genomfördes i samband med att företaget minskade sin totala verksamhet i Sydafrika finner jag dock för min del ingen anledning att vidta någon åtgärd.

Inte heller finner jag anledning vidta någon åtgärd i fråga om de tidigare nämnda transaktionerna i de delar dessa strider mot sydafrikalagen. Det har rört sig om investeringar av mindre värde och ringa betydelse.

Två svenska företag har under år 1981 genom indirekta företagsförvärv övertagit rörelser i Sydafrika. Det ena gäller AB Bahco, som genom köp av det brittiska företaget Record Ridgway Ltd även förvärvade ett dotterbolag i Sydafrika. Det andra gäller Esselte AB, som genom ett köp av det

likaså brittiska företaget Letraset Ltd övertagit ytterligare ett sydafrikanskt bolag.

Som framgår av regeringens skrivelse 1981/82: 173 till riksdagen beaktades inte den typ av förvärv som AB Bahco och Esselte AB gjort vid utarbetandet av lagen. För det svenska företaget kan ett sådant förvärv innebära en form av nyetablering på den sydafrikanska eller namibiska marknaden, vilket strider mot lagens syfte att åstadkomma en begränsning av den svenska näringsverksamheten i dessa länder. Efter vad jag erfarit kommer denna fråga att tas upp av den utredning (H 1980: 04) som regeringen tillsatte hösten 1980 för att se över lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia. Utredningen har i uppdrag att göra en genomgång av lagens tillämpning samt att med utgångspunkt från denna genomgång kartlägga möjligheterna för Sverige att vidta åtgärder även på andra områden, såsom överföring av teknologi. Inom utredningens uppdrag ligger också att se över möjligheterna till att ytterligare förkorta handläggningstiden när det gäller företagets redovisning till kommerskollegium. I december 1981 ändrades utredningens sammansättning till en parlamentarisk kommitté (Dir. 1981: 71). Utredningen avses vara avslutad före utgången av år 1983.

Jag delar den av kommerskollegiet framförda åsikten att de överträdelser av lagen som synes ha skett inte nämnvärt har påverkat företagets produktionskapacitet. Efterlevnaden av lagen har alltså följt av riksdagen angivna riktlinjer. Tillämpningen av lagens dispensregler medför emellertid svåra avvägningar. I avvaktan på sydafrikakommitténs översyn av lagstiftningen ser jag emellertid ingen anledning att frångå en restriktiv tillämpning som förhindrar de i Sydafrika och Namibia etablerade svenska företagen att expandera men som innebär att verksamheten tillåts att fortsätta. Dispensärenden av principiell karaktär kommer att föredras i utrikesnämnden.

Avslutningsvis får jag konstatera att ett av lagens syften, dvs. att nå internationell efterföljd, inte har uppnåtts. Det är beklagligt att hittills har inte något annat land vidtagit en åtgärd motsvarande den svenska lagen. Orsakerna härtill är flera och behöver analyseras närmare. Jag finner det dock angeläget att redan nu öka ansträngningarna att sprida information om lagen och att i kontakt med andra intresserade länder särskilt verka för att stärka det internationella trycket mot apartheidregimen i Sydafrika. Denna aspekt på lagen kommer även, vad jag erfarit, att behandlas av Sydafrikakommittén.

Jag hemställer att regeringen till riksdagen överlämnar den inom handelsdepartementet upprättade redogörelsen för de svenska företagens verksamhet i Sydafrika och Namibia.

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

HANDELSDEPARTEMENTET

Redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia

Allmän bakgrund

Kommerskollegium har i enlighet med 7 § förordningen (1979:488) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia i skrivelse den 14 oktober 1982 till chefen för handelsdepartementet lämnat en redogörelse för de redovisningar som svenska företag med verksamhet i Sydafrika och Namibia avgett till kollegiet. Redogörelsen avser huvudsakligen perioden den 1 januari t. o. m. den 31 december 1981.

Enligt 3 § lagen (1979:487) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia skall redovisningarna inlämnas av svenska juridiska personer som själva eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia. Redovisningen skall enligt 6 § upprättas med iakttagande av de allmänna redovisningsprinciper som skall tillämpas av den svenska juridiska personen.

Informationsskyldigheten

Kollegiet har till sin redogörelse fogat redovisningar från Alfa Laval AB, Alvenius AB, Atlas Copco AB, AB Bahco, Esselte AB, Fagersta AB, A. Johnson & Co HAB, Scandinavian Airlines System, Aktiebolaget SKF, Sandvik AB, Skega AB och Rederiaktiebolaget Transatlantic. Samtliga redovisningar utom de för Esselte AB och SAS avser verksamhetsåret 1981. Esselte AB har avgett redovisning som avser verksamhetsåret den 1 april 1980—den 30 maj 1981 och SAS har avgett redovisning avseende verksamhetsåret den 1 oktober 1980—den 30 september 1981.

Svenska företag i Sydafrika

AB Bahco förvärvade i februari 1981 huvuddelen av aktierna i det engelska bolaget Record Ridgway Ltd. Detta bolag innehade bl. a. ett dotterbolag i Sydafrika. Genom förvärvet blev AB Bahco således ägare till ett sydafrikanskt bolag.

Esselte AB köpte hösten 1981 det brittiska företaget Letraset Ltd, vilket i sin ägo hade två dotterbolag i Sydafrika. Det ena bolaget såldes år 1982 men det andra ingår fortfarande i Esseltekoncernen.

Den svenska näringsverksamhetens omfattning och utveckling i Sydafrika åren 1980 och 1981 framgår av bifogade tabell.

Av de redovisningar som företagen lämnat till kommerskollegium framgår att de rörelsedrivande dotterbolagen totalt omsatte omkring 275 milj. rand under verksamhetsåret 1981, vilket var en ökning med 15 %. Den lokala sydafrikanska inflationen var emellertid 13,9 % under samma peri-

od, varför omsättningen i fasta termer i stort sett legat på föregående års nivå. Antalet anställda ökade från 3 355 till 3 569. Det sammanlagda resultatet för dotterbolagen jämfört med år 1980 innebar en betydande minskning. Ett par av företagen redovisade förlust.

Svenska företag i Namibia

Av de redovisningar som företagen lämnat till kommerskollegium framgår att två svenska företag är etablerade med dotterbolag i Namibia, nämligen Atlas Copco AB och Skega AB som båda bedriver försäljningsverksamhet i Namibia. SKF har inte något dotterbolag i Namibia men har del i ett där verksamt bolag som är exklusiv distributör inom Namibia av SKF:s produkter.

Efterlevnaden av lagen

Enligt kommerskollegiets redogörelse har vissa förändringar skett under verksamhetsåret 1981 vad gäller svenska företags ägarintressen i sydafrikanska eller namibiska företag.

Två nya sydafrikanska dotterbolag har tillkommit under redovisningsåret 1981 genom Bahcos förvärv av det brittiska företaget Record Ridgway Ltd, med det därtill hörande sydafrikanska dotterbolaget Record Tools samt Esselte AB:s förvärv av det likaså brittiska företaget Letraset Ltd. Det sistnämnda ägde in sin tur två dotterbolag i Sydafrika, varav det ena försåldes år 1982.

Samtidigt har Johnsonkoncernen avvecklat delar av sin verksamhet i Sydafrika.

Tre företag har i sina redovisningar för år 1981 uppgett att några investeringar inte har gjorts i dotterbolagen i Sydafrika eller Namibia. Nio av företagen anger att anskaffningar av anläggningstillgångar har skett under verksamhetsåret.

Tre av företagen, Fagersta AB, Sandvik AB och AB SKF, har genomfört investeringar, vilka genom undantag från investeringsförbudet medgivits av regeringen.

I två fall, Alfa Laval AB och SAS, har anskaffningar gjorts vilka – enligt svensk god redovisningssed – kunnat omkostnadsföras som korttidsinventarier eller inventarier av mindre värde.

Rederiaktiebolaget Transatlantics sydafrikanska dotterbolag har i strid mot moderbolagets instruktioner inhandlat bl. a. skrivmaskiner, kontorsutrustning och möbler. Delar av inköpen skulle enligt svensk god redovisningssed kunnat redovisas som omkostnader. Instruktionerna har upprepats, denna gång även direkt till dotterbolagets revisor i Sydafrika.

Alvenius AB har uppgett att det sydafrikanska dotterbolaget, i strid mot gällande instruktioner från moderbolaget, förvärvat en villafastighet under år 1981. Denna såldes emellertid år 1982. Vissa anläggningstillgångar har anskaffats, vilka enligt den uppgift kollegiet erhållit kunnat omkostnadsföras enligt svensk god redovisningssed.

A. Johnson & Co HAB har under perioden avvecklat delar av sin verksamhet i Sydafrika. I vissa delar har denna transaktion ägt rum i sådana former att det kan ifrågasättas om denna skedde i överensstämelse med 1 § 2 Sydafrikalagen. Det rörde sig dock om ett neddragande av företagets verksamhet i Sydafrika.

Bahco AB har genom ett indirekt företagsförvärv blivit ägare till ett sydafrikanskt dotterbolag. Investeringar i dotterbolaget har skett under år 1981, dock enligt den uppgift kollegiet erhållit från Bahco, före det svenska övertagandet.

Kollegiet har vidare anfört att några av de svenska företagen och i ett fall ett sydafrikanskt dotterbolag lämnat lån eller gjort borgensåtaganden till förmån för sina lokala dotterbolag. Dessa transaktioner torde ej strida mot lagen eftersom lånen eller borgensåtagandena givits före lagens ikraftträdande.

Sammanfattningsvis anför kollegiet att efterlevnaden av Sydafrikalagen är god och att de överträdelser som synes ha förekommit har varit av liten omfattning och inte i egentlig mening har inverkat på företagets produktionskapacitet.

Svenska tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika år 1981

Kurs: 1 Rand = SEK 5,82 (dec -81)

A. Tillverknings- och försäljningsbolag

Företag	Lokalt bolag	Aktiekapital (1 000 Rand)		Svensk aktie- andel i %		Etable- ringsår	Antal an- ställda		Omsättning (1 000 Rand)	
		1980	1981	1980	1981		1980	1981	1980	1981
1. Alfa Laval AB	Alfa Laval South Africa (Pty) Ltd	400	400	100	100	1920	138	160	12,9	13,5
2. Atlas Copco AB	Delfos & Atlas Copco (Pty) Ltd	1 463	1 463	22	22	1946	786	766	61,8	70,5
3. AB Bahco	Record Tools		80		100	1981		80		3,3
4. Esselte AB	Esselte (Pty) Ltd		10		100	1978		89		5,8
5. Fagersta AB	Fagersta Steels (Pty) Ltd	100	100	100	100	1948	424	461	31,3	34,2
6. Sandvik AB	Sandvik (Pty) Ltd The Spooner Ma- chinery Co (Pty) Ltd	3 050	3 050	100	100	1948	842	850	49,8	60,0
7. AB SKF	SKF South Africa (Pty) Ltd Barseco (innefat- tande SKF Bearing Manufacturers)	2	2	100	100		90	94	2,8	3,8
		3 129	3 129	100	100	1914	443	490	47,2	55,0
		0,1	0,1	26	26	1966	433	427	10,4	12,5
							3 156	3 417	216,2	258,6

B. Försäljningsbolag

Företag	Lokalt bolag	Aktiekapital (1 000 Rand)		Svensk aktie- andel i %		Etable- ringsår	Antal an- ställda		Omsättning (1 000 Rand)	
		1980	1981	1980	1981		1980	1981	1980	1981
8. Alvenius AB	Lightweight Piping (Pty) Ltd	20	20	100	100	1954	20	23	1,7	1,5
9. A. Johnson & Co HAB	Axel Johnson & Co Africa (Pty) Ltd ¹	50	0,004	100	100	1947	55	11	10,0	0,9
10. SAS	SAS (South Africa) (Pty) Ltd	0,004	0,004	(SAS)	(SAS)	1952	17	16	3,9	4,3
11. Skega AB	Skega Benoni (Pty) Ltd	200	200	100	100	1972	71	60	3,9	4,9
12. Rederiaktiebo- laget Transat- lantic	The Transatlantic Shipping Agency (Pty) Ltd	350	350	100	100	1927	16	18	0,3	0,5
	+ trp tillverknings- och försäljningsbolag						179	128	19,8	12,1
							3 156	3 417	216,2	258,6
							3 335	3 545	236,0	270,7
Svenska försäljningsbolag i Namibia år 1981										
1. Atlas Copco AB	Atlas Copco South West Africa (Pty) Ltd	1	1	100	100		18	22	2,7	4,3
2. Skega AB	Skega Namibia (Pty) Ltd	0,002	0,002	100	100		2	2	0,1	0,1
	+ trp tillverknings- och försäljningsbolag Sydafrika						20	24	2,8	4,4
	Totalt						3 335	3 569	238,8	275,1

¹ Avser för år 1981 det tidigare bolaget Avesta (Pty) Ltd.

Avgjorda ärenden enligt 4 § lagen (1979: 487) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

Företag	Regeringsbeslut		Beslutsdatum	Värde	Övrigt
Fagersta AB I	smidespress slipmaskin	- bifall - avslag	1981-01-29	SEK 750 000	
Fagersta AB II	läkarmottagn. 2 bäddfräsmask.	- bifall	1981-04-30	SEK 650 000	Investerings- program 1981
Sandvik AB	1 vertikalfräs- maskin 2 maskiner för slipn. av stift	- bifall	1981-01-29	SEK 915 000	
Aktiebolaget SKF I	i borrhonor maskiner, bygg- nader, invent. m. m.	- bifall	1981-04-30	MSEK 4,5	Investerings- program 1980
	anskaffning av mätinstrument	- avslag			
	gjutning av betongplatta	- avslag			
Aktiebolaget SKF II	utrustning för kullagerprod.	- bifall	1981-04-30	MSEK 7,5	Investerings- program 1981
	motorfordon	- bifall			
	förbättring arbetsmiljö	- bifall			
Rederiaktiebolaget Transatlantic	intern-TV omplacering börsnoterade aktier	- avslag - avslag	1981-01-29	-----	